

Káli Csaba

Az ingázó város. Keszthely és környékének elcsatolása és visszakerülése Zala megyéhez (1950-1979)

A közigazgatás, mint hadműveleti terület

A fegyverzaj fokozatos elhalkulása után, 1944-45-ben az új szereplőkkel telített politikai küzdőtéren szinte azonnal hadműveleti területté vált a közigazgatás. A megszállók politikai szándékait artikuláló Szövetséges Ellenőrző Bizottság által engedélyezett pártok, a zsákmányszerzés egyik fő terepeként tekintettek a közszféra ezen szegmensére. Már Debrecenben, az Ideiglenes Nemzeti Kormány kebelében, az egyik első koalíciós pártközi egyeztetésen eldőlt az új erőviszonyoknak megfelelően a pártok közötti kvóták. A közigazgatás demokratikus szerkezeti, személyi és nem utolsósorban területi átalakítását valamennyi politikai erő a zászlajára tűzte. Az természetesen már más kérdés, hogy ki mit értett demokratikus átalakításon. A koalíciós (kényszer)kormányzás rövid idejére tehát bebetonozódtak a személyi lehetőségek, egyik párt sem akarta vagy tudta a másik rovására jelentősen növelni az első körben kialakított/kiszarolt pozícióit. Mindezek ellenére valamennyi párt értelmiségi holdudvarában készültek az új, vagy elevenedtek fel a régi elképzelések a közigazgatás szerkezeti és területi átszabására.

A fennálló megerendszer területszervezésében kétségkívül fennálló anakronisztikus elemek kiváltására több megoldási módot is javasoltak a szakemberek. Önmagában sem a járásokra, illetve városkörnyékekre támaszkodó kismegye-rendszer, illetve ennek lényegében az ellenpontját képező nagymegye-rendszer sem volt vadonatúj elképzelés. A középszintű területi beosztás korszerűtlensége jórészt abból fakadt, hogy a trianoni békediktátum után Magyarországon maradt „csonka-vármegyéket” ideológiai okokból – az egész békeművet ideiglenesnek tekintve, készen állva a revízióra – nem szüntették meg, illetve a működőképesebb szomszéd megyékkel „közigazgatásilag egyelőre egyesítették”. A második világháború után, főként az 1947-es párizsi békeszerződés aláírásával viszont a területi revízióba vetett remények nullára redukálódtak. Emiatt kaphattak zöld utat azok a tervezgetések, amelyek radikálisabban szerették volna átrajzolni a középszintű igazgatás eddig meglévő határvonalait.

A viszonylag kisebb horderejű átrajzolgatások már az Ideiglenes Nemzeti Kormány idején kezdetüket vették. Zala (vár)megye már ekkor – nem számítva a háború végével újra Jugoszláviához került Muravidéket és Muraközt – viszonylag jelentősebb területi veszteséget szenvedett el a Balatonfüredi járás Veszprém megyéhez csatolásával, amelyet egy miniszterelnöki rendelet mondott ki 1945. július 8-án, 1946. január 1-ei hatállyal. Maga a Balatonfüredi járás viszonylag friss képződmény volt, hosszas, szinte a dualista kor egészen végighúzódo politikai vita eredményeként hasították ki a Tapolcai járásból 1908. január 1-jével. Ugyanekkor baljós árnyként vetült rá az a tény, hogy ez a terület törvénykezésszerűen a Veszprémi Törvényszékhez került.

A nagyobb horderejű területi változtatásokat lényegében jegelték, a koalíciós kormányzás helyébe lépő diktatórikus uralmi forma kiépítésének jegyében, 1948-tól inkább a személyi változtatásokra helyeződött a hangsúly. Az 1949. augusztus 20-án kihirdetett XX. törvény, vagyis – az ebben rögzített új nevével – a Magyar Népköztársaság alkotmánya külön paragrafust szentelt a közigazgatás leendő átalakításának, párhuzamosan a szovjetek, vagyis a tanácsok rendszerének hazai adaptálásával. Ennek végrehajtásán, a részletek kimunkálásán ekkor már lázasan dolgoztak a közigazgatásért is felelős Belügyminisztériumban, ahol az akkori miniszter, Kádár János kezében futottak össze a szálak. De erről majd később. Az átszervezés előkészítése teljesen titokban folyt, az akkoriban divattá vált „társadalmi vita” elmaradt, hiszen az a maga formális szintjén is terhes lett volna egy markáns centralizációra készülő kormányzat számára. Ráadásul a megyék közigazgatási határainak átszabása, a több évszázad alatt kiformalódott helyi identitások és érzelmek arcul csapása mellett, igen komoly gazdasági hátrányokat is magában rejtett.

A Balaton-felvidék elcsatolása

Az új megyehatárok hivatalos nyilvánosságra hozatala előtt néhány nappal, 1949. december 11-én az akkor már egyedüli megyei napilap, a Zala 6. oldalán, eléggé eldugva, egy közepesen hosszú, rideg, hivatalos hangvételű cikk jelent meg „Új megyehatárok és megyeszékhelyek lesznek” címmel. Az írás általánosságokban, konkrétumok nélkül szólt az okokról és következményekről a kor jellegzetes frazeológiáját használva, felemlegetve a „Horthy-fasizmust”, a „dzsentrí-klikkeket” és minden elképzelhető retrográd erőt, amely eddig gátolta a dolgozók közigazgatásbéli érdekeinek érvényesülését. E vélhetően központilag kiadott „ráhangolás” után pár nappal, december 14-én meg is jelent a Magyar Közlönyben a 4343/1949. M. T. (minisztertanácsi) rendelet a megyék nevének, székhelyének és területének megállapítása tárgyában. A nagyközönség erről a Zala december 15-i számából szerezhetett tudomást, ahol a lap 5. oldalán közöltek egy rövidke írást „Új megyehatárok, új megyeszékhelyek” címmel. A cikk felütése révén („A belügyminisztérium sajtóosztálya közli:”) vélelmezhetjük, hogy ez a rövid híradás is, mely változatlanul nélkülözte a Zalára vonatkozó konkrétumokat, központi kíváncsalmra került a lap hasábjaira. Megdöbbenő, de persze csak első látásra, hogy a korabeli helyi sajtó mennyire marginálisan kezelte a kérdést, mennyire nem mert tájékoztatást adni az érintettek számára, sőt lényegében később sem vett tudomást arról, hogy – stílszerűen fogalmazva – olvasóinak csaknem egyharmadát elveszíti. A sajtó által tehát nem, de informálisan gyorsan köztudottá váltak a tervezett közigazgatási változtatások.

Érzelmileg szinte minden zalaít hideg zuhanyként ért a Keszthelyi, Sümegi és Tapolcai járások Veszprém megyéhez való tervezett átcsatolása, nem beszélve a megyét váltó érintettek egy részénél egyértelműen jelentkező gazdasági hátrányokról. Mellesleg a rendelet egyetlen egy megyét sem hagyott érintetlenül, számos kisebb (pl. Szatmár, Bihar, Sopron) önállóságát megszüntetve, illetve a hatalmas Pest-Pilis-Solt-Kiskunt kettéválasztva 25-ről 19-re csökkentette a megyék számát. Emellett számos esetben egyszerűsítette, illetve összevonások esetében kihagyta az új alakulatokból a tradicionális elnevezéseket. Az összevonásokban megyeszékhelyi rangok veszttek el (pl. Sopron) vagy helyezték át azokat politikai alapon más városokba (pl. Esztergomból Tatabányára, Balassagyarmatról Salgótarjánba.) Különösen az alföldi megyéknél vágtak le sok kis nyúlányt, méretükben kiegyensúlyozottabb, „kerekdedebb” megyéket hozva így létre. Nem vitatható, hogy voltak ennek az átszervezésnek racionális elemei is, de legalább annyi irracionális, gazdasági és emocionális érdeksérelem került be a rendszerbe, mint amennyit orvosolni véltek.

Az átcsatolás gyakorlati kivitelezésére azonnal beindult a közigazgatás gépezete. Zala és Veszprém megye alispáni hivatalai 1950. január elejére összeütköztek egy „ütemtervet”, ahol részleteiben is rögzítették az átadás-átvétel menetrendjét, a közigazgatás zökkenőmentességét tartva elsősorban szem előtt. Az ütemtervet lényegében betartva, a központilag előírt határidőre, vagyis 1950. március 16-án hivatalosan is megtörtént a kérdés járások Veszprém megyének való átadása. A miértekre nyilvánosan sosem született válasz, egy diktatúrában ez nem is szokás. Ennek a „hiányos” kommunikációnak természetes következményei lettek az esetet magyarázó történetek, legendák, amelyek közül a Rákosi nevéhez kapcsolódó tartotta magát leginkább. Eszerint Rákosi Mátyás így torolta meg azt, hogy Zalában 1945-ben és 1947-ben a nemzet-, illetve országgyűlési választások alkalmával a jobboldali, konzervatív pártok nagyarányú győzelmével szemben a Magyar Kommunista Párt – melynek listavezetője volt a megyében - gyászosan (le)szerepelt. Azonban sem erre, sem más történeti verziókra vonatkozóan eddig semmilyen hiteles, közvetlen vagy akár közvetett forrás nem került elő.

Aczél, Biszku és a többiek, avagy az újabb racionalitások

A tanácsrendszer bevezetésével és a megyék területének átszabásával 1950-ben jó időre lezáródott a középszintű közigazgatás átalakítása. 1956 szeptemberében a megyei sajtó ugyan beszámolt arról, a csaknem hét évvel korábbiakhoz hasonló lakonikus tömörséggel, hogy újabb megyeösszevonások vannak napirenden, de röviddel később, október közepén, mint már napirendről levett témára tért ki. Ezt követően a hetvenes évek elejéig valóban nem is került érdemben terítékre ez a kérdés.

1973. május 22-én egy pár évvel korábban beindult tudományos kutatás összegzéseként aposztrofált munkaanyag került a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) legfőbb döntéshozó testületé, a Politikai Bizottság (PB) elé. A tervezet sorra vette a közigazgatási egységeket a falvaktól a fővároson át a megyéig. A járásokról szóló résznél – többek között - a következő megállapítások voltak olvashatók: „Előzetes felmérés szerint 6-8 járás megszüntetése reálisan indokolt. Szükségesnek látszik továbbá néhány járás határvonalának módosítása, székhelyének áthelyezése. Ezek megoldása esetenként egy járásnyi, vagy ennél kisebb területet érintő megyehatár kiigazítást igényel. Ezekben az esetekben a megyehatárok részleges megváltoztatását is meg kell engedni. Célszerűnek látszik az érintett járások megszüntetését 1974 első felében előkészíteni.” A konkrétumokat nélkülöző előterjesztéshez Kádár János, Biszku Béla, Losonczi Pál,

Aczél György, Nyers Rezső és Fehér Lajos szoltak hozzá, melyek tartalmát azonban nem részletezte a fennmaradt jegyzőkönyv. A közigazgatás illetén megbolygatása ekkor még elmaradt, a téma legközelebb csak 1977. október 4-én került újra a PB elé. Ebben az előterjesztésben már konkrétumok is szerepeltek, 14 járás megszüntetését javasolták, köztük a Keszthelyi és a Zalaszentgróti járásokat. A „hatástanulmány” szerint e két járás a lakosság számát tekintve a Szigetvári járás után a két legkisebbnek számított. A mellékelt térkép szerint e járások megszüntetését a megyehatárok módosításával együtt akarták végrehajtani, magyarul a Keszthelyi járás területét Zala megyéhez kívánták csatolni.

Az elképzelések felett nyitott diskurzusban – nem tudni pontosan kitől vagy mitől motiválva – Biszku Béla tért rá a Zala és Veszprém között fennálló vitára: „Minden konkrét kérdésben konzultáltunk az illetékes tanácsokkal, megyei pártbizottságokkal. Veszprém és Zala között van ez a vita. Van egy álláspontja Veszprém megyének. Itt következetesnek kell lenni: azt kell szem előtt tartani, hogy a Balatont ne osszuk fel; nem elképzelhető, hogy négy megye feleljen a Balatonért. Veszprém megye kifejezetten ellenzi, hogy a megye közigazgatási határát megváltoztassuk.” Biszku négy megyés felosztása nem egészen érthető, mivel Zala belépésével bővült volna háromra a Balaton határoló megyék száma, mindenesetre döntés nem született ezen az ülésen. Ezután a PB 1978. május 3-án foglalkozott újfent a problémával. Az előterjesztés több más területszervezési kérdés – többek között Lenti várossá nyilvánítása - mellett foglalkozott a Keszthelyi és Zalaszentgróti járások ügyével is. A tervezetben így fogalmaztak: „Vizsgáltuk a keszthelyi (Veszprém m.) és a zalaszentgróti (Zala m.) járások megszüntetésének lehetőségét. A legcélszerűbbnek az mutatkozott, hogy a két járást összevonni és Zala megyéhez kapcsolni. [sic!] Ezzel azonban a Veszprém megyei párt- és tanácsi vezetés nem értett egyet. A két járás összevonása és Zala megyéhez kapcsolása mellett és ellene szóló érvek is vannak. Ezért a két járás megszüntetését nem javasoljuk. A Veszprém megyei párt-végrehajtóbizottság ugyanakkor javasolja a keszthelyi járás megszüntetését megyehatár módosítása nélkül. Ezzel viszont az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, valamint az MT [Minisztertanács] Tanácsi Hivatala nem értenek egyet, nem tartják időszerűnek.”

Az előterjesztések feletti vitát Kádár és Biszku távolléte (szabadságukat töltötték) miatt, a zalai származású Németh Károly vezette. Az előterjesztő Rácz Sándor, Nemes Dezső kérdésre válaszolva, a fentiekben túl is részletezte az érveket és ellenérveket, összességében a Zalához csatolás felé hajolva. A PB tagok közül többen is exponálták magukat a keszthelyi kérdésnél, akik döntő többséggel a Zalához csatolással értettek egyet. Részletek a vitából:

„Nemes Dezső elvtárs: [...] az a véleményem, hogy megérett már ez a kérdés s jó lenne megoldani. A Veszprém megyeiek sajnálják – ez természetes; de ha arra várunk, hogy majd lemondanak róla, meg kell mondanom, arra nem kerül sor. Azok az érvek, amelyeket emellett említett Rácz elvtárs, azt mutatják, hogy ebben az összevonásban van logika. [...] Én hajlanék arra, hogy ezt a vitát már le kellene zárni, mert ha halasszuk a megoldást, ez a vita csak éleződni fog, és az egész dolgot nem tudjuk lezárni.” [...]

„Huszár István elvtárs: Ha sokféle vizsgálat indokolja [a] két járás összevonását s Zalához csatolását, akkor dönteni kell. Rácz elvtárs válaszból is kiténik, hogy meggyőzőek ezek az érvek. Persze ha nem akarunk most ebben dönteni, lehet tovább vizsgálni, de ezek az <<ellenérvek>> olyanok, amelyek inkább karikatúrába illenek. Ha két megye között van ilyen vita, akkor a döntést nem lehet rájuk bízni, ebben központi szervnek, intézménynek kell döntenie.” [...]

„Aczél György elvtárs: Két megye vitatkozik egymással; Nemes elvtársnak igaza van, ők soha nem fognak megállapodni egymással. Volt egy idegenforgalmi koncepció, mely szerint a Balaton minél kevesebb megyéhez tartozzon. Lehet, hogy ez egy rossz koncepció volt. Ha így van, akkor meg kell nézni, és lépni kell. Nem lehet ezt az ügyet a két megyére bízni. Lehet a Balaton környékét két megyére is osztani, háromra is. Meg kell nézni, hogy mi szól emellett.” [...]

„Sarlós István elvtárs: [...] Nem lehet érvként elfogadni azt, hogy 28 évvel ezelőtt Zalától Veszprémhez csatolták, s ezért nem lenne jó most visszacsatolni. Mert ezt mondják a veszprémiek. [...] Szerintem nem lehet perdöntő az, hogy <<mit szólnak majd az emberek>>, az a döntő, hogy mi az ésszerű. Ha az összevonás az ésszerű, akkor így kell dönteni. A döntésre meg kell hívni a két megyei vezetőt, s előttük dönteni.” [...]

„Óvári Miklós elvtárs: [...] nem lehet dönteni ebben, ha a megyék érdekeiből indulunk ki. [...] Itt erősebb érvek szólnak amellelt, hogy összevonjuk a két járást és Zala megyéhez csatoljuk. Keszthely fontos központ lehet; sok esetben a hagyományok is számítanak. Ésszerűbbnek tartanám, hogy ezt a dolgot eldöntjük. Zalától Keszthely nagyobb támogatást fog kapni, s mint kulturális központnak, nagyobb súlya lesz a megyében. Célszerűbb volna az összevonás és a visszacsatolás mellett dönteni.” [...]

„Maróthy László elvtárs: [...] Itt van Keszthely kérdése. Ezt a dolgot sokan érzelmi alapon közelítik meg. Ha az ember elmegy Zalába vagy Veszprémbe, a tájékoztatás egyik eleme a keszthelyi kérdés. [...] Önmagában persze ez a kérdés nem a magyar közigazgatás legnagyobb problémája. [...] Nekem az a gondom, hogy a Politikai Bizottságnak nem kellene ilyen kényszerdöntésre jutnia. Nem olyan ügy, amit feltétlenül máról, holnapra dűlőre kellene vinni.” [...]

Jól érzékelhetően a PB tagok úgy viszonyultak a kérdésen keresztül a megyei vezetőkhez, mint egy apa a kis piros autón veszekedő gyerekeihez. E viszony alól az ülésen elnöklő Németh Károly sem volt kivétel, aki – az elterjedt legendákkal ellentétben – a jegyzőkönyv tanúsága szerint nem különösebben lobbizott szülőföldje mellett a vitát lezáró javaslatában: „Most nem tudunk dönteni a keszthelyi és zalaszentgróti járások ügyében. Vizsgálják tovább és majd hozzák vissza ide. [...] meg kell hívni az érintett megyék vezetőit is; s jelenlétükben le kell zárni így vagy úgy. Ez most egy irritáló probléma. Ki kell mondani a döntést, hogy megszűnjön ez az áldatlan vita.”

A döntés, avagy Kádár önkritikája

Németh Károly javaslatára tehát meghívták a zalai és veszprémi vezetőket a döntőnek szánt PB ülésre, amelyet 1978. július 25-én tartottak meg. (A későbbi legendák szempontjából nem mellékes körülmény, hogy Németh Károly – szabadságát töltve - nem vett részt ezen az ülésen.) Pap János az MSZMP – kirívóan despotikus stílusban irányító – Veszprém megyei első titkára, a számára eddig ismeretlen presztízsvésztést elkerülendő, minden befolyását igyekezett latba vetni. Bízhatott is a sikeres kilincselésben, ugyanis ő nem egyszerűen csak egy volt a 19 megyei első titkár közül, annál lényegesen nagyobb informális befolyással rendelkezett. Két héttel az ülés előtt levelet írt Kádárnak, akinek 1956 után hú fegyverhordozója volt, kezdetben a szó szoros, majd átvitt értelmében. Eljárt a Minisztertanács Tanácsi Hivatalánál és minden fontosabb személynél, akinek ráhatása lehetett az ügy alakulására. Fáradozása nem is bizonyult hiábavalónak, mivel a sorsdöntőnek bizonyuló PB ülés elé olyan értelmű előterjesztés került, miszerint a Keszthelyi járást a megyehatárok megváltoztatása nélkül kell megszüntetni.

Az ülésen a PB tagok majd mindegyike hozzászólt a keszthelyi problémához, akik fenntartva korábbi álláspontjukat, többségükben - a határozati javaslat ellenében - a Zalához való visszacsatolást támogatták. Ezután következett Pap János veszprémi első titkár: „[...] annak idején, 1950-ben, amikor döntöttek Veszprém megye területét illetően, nem kérdeztek meg a megyéből senkit. [...] Elég nagy gondokkal küszködtünk; megszerveztük a keszthelyi járásban a zöldségtermelést, tejüzemet, húszüzemet telepítettük oda. Jelenleg ez a terület látja el a veszprémi iparvidéket zöldséggel. Így értük el, hogy nincs feszültség a piacokon. Az elcsatolás után nekünk újra gondoskodni kellene erről, újra fejleszteni, beruházni kellene, ismét meg kellene szervezni az ellátást. Ez számunkra gondot, problémát jelent, zavarja az embereket, nem lehet nyugodt légkört biztosítani.”

Ezután következett Kádár mindent eldöntő „színvallása”: „Én is színt akarok vallani, másrészt szeretnék felvilágosítást adni a Politikai Bizottságnak. Abban a bizonyos 1950-es rendezésben én is részt vettem. Akkor alakultak a tanácsok. Ez a konkrét dolog valóban a központban felmerült gondolat volt. A Balatonnal akkor kezdtünk foglalkozni és őszintén szólva, egyik megyénk sem értett hozzá, a központ sem értett hozzá. Az volt a feltételezés, egyszerűbb lesz a Balaton-fejlesztési terveket kidolgozni, ha nem három, hanem két megyéhez fog tartozni a Balaton. Akkor ez volt az indok és akkor ezt fogadták el. Ez nem vonatkozik a többi járás problematikájára. Az volt akkor a kíváncsi, hogy a Balaton ügyét két megyére szervezve próbáljuk megoldani. Ennek 28 éve.”

Mások hozzászólása után szót kapott Varga Gyula, az MSZMP zalai első titkára is: „[...] tulajdonképpen a két járás összevonása 1973-ban merült fel, amikor a Politikai Bizottság érdemben foglalkozott ezekkel a kérdésekkel. [...] egyértelmű véleményünk volt, hogy a két járás összevonása indokolt. Nem mi vetettük fel először, bár meg kell mondani, érzékeltettük, hogy a két terület összevonása után Keszthely, a keszthelyi járás Zala megyéhez történő csatolása látszik indokoltnak. [...] A konzultációk során elmondottuk: ha ez az intézkedés politikai értelemben most zavart jelent, olyan zavart, amelyet ki lehet védeni azzal, hogy mindegyik megye oldja meg a maga területét, a megyei vezetés ezzel is egyetért, hiszen látjuk, hogy a későbbiek során valamiféle átfogó közigazgatási rendezésre lesz szükség.” Varga Gyula „pártszerű” viselkedése érthető, hiszen neki lényegesen kevesebb veszténivalója volt, mint veszprémi kollégájának.

Végül Kádár összefoglalta a vitát – mely más közigazgatási kérdéseket is érintett - és kimondta a verdiktet. „[...] Annak idején én is részese voltam annak a döntésnek, hogy a Balaton két megyéhez tartozzék, s ennek az intézkedésnek részeként a keszthelyi járás, Keszthely Veszprém megyéhez tartozzék. Teljesen logikus most: a két járást egyesíteni kell. Ami a Balaton általános fejlesztését illeti, éppen az eltelt 28 év tapasztalata alapján az a véleményem, hogy Zalának vissza kellene lépni [a Balaton fejlesztésébe]. Annyi problémával küszködtünk: a Balaton vízének szennyezettsége stb. arról győz meg egyre inkább, hogy a két járást egyesítsük és tartozzék Zalához. [...] Nem tudom mit jelent a keszthelyieknek politikailag? Végülis, akárhová tartoznak, ők akkor is keszthelyiek maradnak. A Veszprém megyeieknek egy kis zökkenőt okoz, de a fejlesztést illetően talán jobb lenne, ha nem két, hanem három megyéhez tartozna a Balaton, az összes összefüggést figyelembe véve [...]. Az én ismereteim szerint, meggyőződésem szerint, azt a megoldást támogatom, hogy a zalaszentgróti és a keszthelyi járásokat vonják össze és az új járás tartozzék Zala megyéhez.” Pap János még utoljára megpróbálkozott

a többször is szajkózott mentőérvével: „[...] Ez az intézkedés nekünk sok gondot okoz elsősorban ellátási kérdésekben. Nem mindegy, hogy a saját felvásárló szerveinkkel dolgozunk-e vagy más megyebelivel.” Kádár azonban letromfolta hú elvtársát, véget vetve a vitának és egyúttal az ülésnek is: „[...] Ez nem Veszprém és Zala megye vitája. A Veszprém megyei elvtársaknak van egy erkölcsileg nem támadható alapállása. De értsék meg, ez nem helyi kérdés, ez központi megítélés kérdése.”

Kádár ezen utolsó mondatában kvintesszencia-szerűen sűrűsödik össze a mindenkori diktátorok ars poeticája, miszerint egy egyeduralgkódó sosem engedheti meg, hogy az általa megtestesített centralizált hatalom mellett rajta kívül bárkinek is érvényesüljön a parciális érdeke. A szükséges adminisztratív intézkedések megtétele után, a Keszthelyi járást – egyesítve a Zalaszentgróti járással – 1979. január 1-jével Zala megyéhez csatolták.

Levéltári és sajtóforrások:

Magyar Közlöny 1945. július 8. 71. szám
Magyar Közlöny 1949. december 14. 259. szám
Zala, 1949. december 11. 6. p., december 15. 5. p.

Az 1973. május 22., 1977. október 4., 1978. május 3. és július 25-i MSZMP PB ülések jegyzőkönyveinek elektronikus elérhetősége: <http://www.digitarchiv.hu/faces/kereso.jsp>

Utolsó letöltés: 2011. március 1.

Őrzési hely: Magyar Országos Levéltár M szekció KS-288-5 Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága iratai

Könyvészeti források:

Dokumentumok Zala megye történetéből 1947-1956 (Szerk. Káli Csaba) Zalai Gyűjtemény 48. Zalaegerszeg, 1999.

Káli Csaba: Zala megye öngazgatása 1910-1950 között. In: Zala megye archontológiája 1138-2000. (Szerk. Molnár András) Zalai Gyűjtemény 50. Zalaegerszeg, 2000, 173-193. p.

Káli Csaba: A megyei és járási tanácsok igazgatási rendszere Zalában 1950-1990 (1991) In: Zala megye archontológiája 1138-2000. (Szerk. Molnár András) Zalai Gyűjtemény 50. Zalaegerszeg, 2000, 195-228. p.

Vén Zoltán
grafikája

